

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระมหาภูติชัย วชิรเมธี” มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (๒) เพื่อศึกษาการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของพระมหาภูติชัย วชิรเมธี และ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของพระมหาภูติชัย วชิรเมธีในสังคมไทย ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร ทั้งนี้มีประเด็นที่ศึกษาหลักคือ หลักการ รูปแบบ และวิธีการ และมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และทวิตเตอร์เท่านั้น จากผลการศึกษาสรุได้ว่า

๕.๑.๑. การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการนั้น การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ยังคงสามารถยึดถือหลักการสอนทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย สันติสนา สมาทปนา สมุเตชนา และสัมปหังสนา หรือ “หลัก ๔ ส” ได้ ประเด็นที่ศึกษาเรื่องรูปแบบนั้นพบว่า รูปแบบการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้กัน ๗ รูปแบบนั้นสามารถนำมาประยุกต์กับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งรูปแบบตามกระบวนการไหลของข่าวสารคือ การสื่อสารทางเดียว ประกอบด้วย อัมมิกถา โอวาทกถา อัมมเทศนาถา และอนุศาสนีกถา และการสื่อสารสองทาง ประกอบด้วย อุปนิสินนถา อัมมสากัจฉาถา ปุจฉาวิสัชนาถา ซึ่งไม่ว่าจะใช้รูปแบบแบบใด ก็สามารถใช้อิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความสามารถ ความชำนาญ ทักษะ และเวลา ของผู้เผยแพร่ ส่วนประเด็นวิธีการจะประกอบด้วย การวางแผน การเตรียมการ การนำเสนอ และการติดตามผล ซึ่งเมื่อศึกษา หลักการ รูปแบบ วิธีการ ของพระพุทธเจ้า กับหลักการ รูปแบบ วิธีการที่ใช้ในการเผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์จะเห็นว่า มีความสอดคล้องกันนั่นเอง ด้วยภารกิจ

สำคัญของพระภิกษุสงฆ์อย่างหนึ่ง คือการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สภาวะสังคมในปัจจุบันทำให้พระภิกษุสงฆ์จำเป็นต้องเผยแผ่เชิงรุก ซึ่งสามารถทำได้โดยใช้ช่องทางสมัยใหม่คือ “สื่ออิเล็กทรอนิกส์” แต่สื่อนี้ก็มียังผลดี และผลเสียดังนั้นพระภิกษุสงฆ์ควรใช้สื่อนี้ โดยคำนึงถึงพระวินัย ใช้ด้วยสติ ปัญญา และด้วยเจตนาที่ดีเพื่อให้การเผยแผ่เกิดประโยชน์สูงสุด

๕.๑.๒. การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

ผลการศึกษาพบว่า มีจุดมุ่งหมายหรือยุทธศาสตร์ ๓ ประการคือ เข้าใกล้ หมายถึงนำคนมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา เข้าใจ หมายถึงเผยแผ่ด้วยภาษาร่วมสมัยให้คนในปัจจุบันสามารถเข้าใจได้ และ เข้าถึง หมายถึงให้คนสามารถนำไป ใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ในการสื่อหลักธรรมของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีองค์ประกอบในการสื่อหลักธรรมครบทั้ง ๔ ประการโดยมี พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นผู้สื่อหลักธรรม ส่วนหลักธรรมที่ถูกสื่อสารนั้นจะคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย และจังหวะเวลาที่เหมาะสม ช่องทางที่ใช้ในการสื่อหลักธรรมคือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัย วิจัยเฉพาะ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และทวิตเตอร์ เท่านั้น ผู้รับหลักธรรมนั้นคือบุคคลทั่วไปที่เปิดใจรับสื่อธรรมะที่ส่งผ่านอิเล็กทรอนิกส์

ประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับ หลักการในการเผยแผ่หลักธรรมของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยพบว่าทั้งในเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และทวิตเตอร์ มีหลักการสอดคล้องกับหลักการสอนทั่วไปคือประกอบด้วย สันติสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และ สัมปทังสนา ซึ่งเป็นหลักการสอนพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุสงฆ์ นิยมใช้ต่อ ๆ กันมา ประเด็นด้านรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี นั้น จะใช้รูปแบบการสื่อสารทางเดียว โดย มีการสื่อสารทั้ง ๔ รูปแบบคือ ธรรมิกกถา โอวาทกถา อนุศาสนีกถา และธรรมเทศนากถา ซึ่งถึงแม้จะเป็นรูปแบบการสื่อสารทางเดียว แต่ก็มี การตอบรับด้วยการจำนวนคนที่เข้าชมเว็บไซต์ การกดถูกใจ แสดงความเห็น หรือแชร์ในเฟสบุ๊ก หรือกดรีทวีต และชื่นชอบในทวิตเตอร์ จึงดูเหมือนไม่ใช้การสื่อสารทางเดียวแท้ ๆ เพราะมีการตอบกลับจากผู้รับหลักธรรม

ส่วนประเด็นด้านวิธีการนั้น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี มีการวางแผน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว แผนที่วางจะกำหนดเรื่องเนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งประกอบด้วย คำคม คมธรรม ประจำวัน และข่าวกิจกรรม ความถี่ในการนำเสนอ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอ เพื่อให้เกิดการติดตาม ด้านการเตรียมการ มีการเตรียมบุคคลกรที่รับผิดชอบ เตรียม

เนื้อหา เตรียมเครื่องมือที่ต้องใช้ และจัดลงเวลาที่เหมาะสม ด้านการนำเสนอจะพิจารณาคุณลักษณะที่จะนำเสนอให้เหมาะสมของช่องทางการสื่อสาร และการติดตามผล จะดูจากผลการตอบรับจากผู้รับหลักธรรม สำหรับเทคนิคที่พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมนั้น คือ “ง่าย งาม งอก” ง่าย และ งาม นั้น คือการใช้ภาษา โดยใช้ภาษาที่ทันสมัย หรือภาษาร่วมสมัย และใช้ภาษาได้อย่างงดงาม เพื่อให้ผู้รับหลักธรรมสามารถเข้าใจได้ และภาษาที่งดงามก็จะทำให้เป็นที่จดจำได้โดยง่าย สำหรับเรื่องภาษานี้ผู้เผยแผ่ต้องมีความแตกฉานทั้ง ๔ ประการคือ รู้ถึงเนื้อความ สามารถจับประเด็น มีความชำนาญทางภาษา และมีความสามารถในการเชื่อมโยง และเทคนิคสุดท้ายคือ งอก หมายถึง เผยแผ่หลักธรรมที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผู้รับหลักธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๕.๑.๓. แนวทางการประยุกต์ใช้การเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ในสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่าในส่วนยุทธศาสตร์ “เข้าใจ เข้าใจ เข้าถึง” หากจะประยุกต์ใช้ ผู้เผยแผ่ต้องมีวิสัยทัศน์ เปลี่ยนมุมมองใหม่ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์ว่าการเผยแผ่เช่นใดจึงประสบความสำเร็จ ศึกษาว่าตนมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญทางใด แล้วกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ และพร้อมจะทำงานเชิงรุก เพื่อก้าวสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้

ประเด็นด้านหลักการนั้น พบว่า สำหรับสันตัสสนา ผู้ต้องการเผยแผ่หลักธรรมในสังคมไทย ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ รักในการอ่าน อ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ ต้องทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ สมาทปนา ผู้เผยแผ่ต้องมีความสามารถในการพูด ซึ่งต้องขยันหาความรู้เพิ่มเติม ต้องพูดเรียกร้องความสนใจได้ หากสอดแทรกความสนุกสนานได้ก็จะทำให้คนสนใจ สมุดเตชนา ผู้เผยแผ่ต้องมีความจำที่ดี มีลำดับขั้นในการสอน แสดงให้เห็นถึงประโยชน์หากปฏิบัติตาม ควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย แต่ปลูกใจให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะคล้อยตาม และสุดท้ายคือ สัมปหังสนา ต้องมีอารมณ์ขัน มีทัศนคติเชิงบวก โดยสอดแทรกอุปมาอุปมัย หรือนิทาน

ประเด็นด้านรูปแบบการเผยแผ่นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยแยกตามสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีใช้ ประกอบด้วย เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และทวิตเตอร์ พบว่า หากสังคมไทยจะประยุกต์ใช้แล้ว ผู้เผยแผ่ควรเริ่มต้นด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อให้ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่เริ่มเปิดใช้สื่อ และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก เพื่อนำเสนอหลักธรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เกิดประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

หากสามารถเผยแพร่ได้มากกว่าหนึ่งภาษาก็จะเกิดการติดตามมากขึ้น และควรมีการเชื่อมโยงไปยังสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ด้วย สำหรับเว็บไซต์ การสร้างหน้าแรกของเว็บให้น่าสนใจ การจัดรูปแบบของเว็บให้เป็นหมวดหมู่ดูง่ายและชัดเจน การปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย การมีระบบให้ลงทะเบียน และควรมี ส่วนบริการสืบค้นข้อมูล หรือส่วนบอกต่อเพื่อน เป็นต้น มีการเชื่อมโยงทั้งภายในเว็บ และเชื่อมโยงไปยังสื่ออื่น ๆ ส่วน เฟสบุ๊ก ต้องคำนึงเพิ่มเติมถึง จำนวนครั้งที่จะนำเสนอ เวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอ ภาษาทันสมัย หรือภาษาร่วมสมัย และในทวิตเตอร์ ต้องคำนึงถึง ความสม่ำเสมอในการนำเสนอ เวลาที่เหมาะสม และคำที่ใช้ต้อง สั้น กระชับ เข้าใจง่ายและตรงประเด็นด้วยมีข้อจำกัดเรื่องจำนวนตัวอักษร

ส่วนประเด็นด้านวิธีการนั้น หากจะประยุกต์ใช้ในสังคมไทยนั้นควรเริ่มด้วยการวางแผน ซึ่งแผนงานที่ดีต้องคำนึงถึง เนื้อหา ความถี่ เวลาที่เหมาะสม และต้องสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และความสามารถของบุคลากรที่จะดำเนินการด้วย การเตรียมการ ต้องเตรียมข้อมูล บุคลากร เครื่องมือเครื่องใช้ เตรียมสื่อ และกำหนดเวลา การนำเสนอ ต้องเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับหลักธรรม และผู้รับหลักธรรม ส่วนการติดตามผล ดูได้จากการตอบกลับ หรือการใช้เครื่องมือวัดผล โดยการประเมินผลควรทำอย่างสม่ำเสมอ

ผลวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เผยแพร่หลักธรรมของพระมหาจุฑาชัย วชิรเมธี พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่าพระมหาจุฑาชัย วชิรเมธีเป็นผู้นำในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มาเผยแพร่หลักธรรม สามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผลสำเร็จนี้เกิดจากการที่เป็นผู้ที่แม่นในหลักธรรม มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล วิธีการนำเสนอหลักธรรมนั้น มีความสามารถนำเสนอหลักธรรมที่ยากให้เข้าใจได้ง่าย ๆ และทันยุคทันสมัย โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ที่ดังาม เป็นภาษาเชิงกวีทำให้คนจดจำได้ จึงทำให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ได้นำหลักธรรมของท่านไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา “การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระมหาจุฑาชัย วชิรเมธี” นั้นจะเห็นความสำเร็จในการเผยแพร่ของพระมหาจุฑาชัย วชิรเมธี โดยดูได้จากยอดผู้รับหลักธรรม ทั้งผ่าน เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และทวิตเตอร์ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และทั้งมีการกล่าวถึงอีกเป็นจำนวนมากเช่นกัน ผลสำเร็จนี้หากสังคมไทยนำไป

ประยุกต์ใช้เพื่อการเผยแผ่หลักธรรม ก็จะทำให้พระพุทธศาสนาของเราเผยแผ่ออกไปอย่างกว้างไกล
จึงสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงการศึกษาวิจัยดังนี้

๕.๒.๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ในการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุก พระภิกษุสงฆ์จำเป็นที่จะต้องมีความรู้เรื่องการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นช่องทางการเผยแผ่ จึงควรมีหน่วยงานหลักที่จะจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสงฆ์

๒. ควรมีหน่วยงานหลักที่จะกำหนดกฎเกณฑ์การใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อควบคุมการใช้สื่อให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ดีงาม

๓. ปัจจุบันคนทั่วโลกหันมาสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนา จึงเป็นโอกาสที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงควรใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในหลากหลายภาษา นอกจากภาษาอังกฤษ เช่น ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น หรือภาษาในอาเซียน เป็นต้น

๕.๒.๒. ข้อเสนอแนะหัวข้อวิจัยเพิ่มเติม

๑. การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านธรรมชาติของพระมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านรายการ “คัมภีร์ประจำวัน”

๓. การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ของพระสงฆ์รูปอื่น ๆ เช่น พระไพศาล วิสาโล เป็นต้น